

KANADAI MAGYAROK

AHARCTÉR ESEMÉNYEI, a megélhetés nehézségei, az érintkezés megszakadása miatt a hazai közvélemény mintha teljesen megfeledkez-
nék a külföldi magyarságról. A fegyverszünet éveiben alig múlt el hét, hogy újság, rádió, képeslap hírt ne hozott volna róluk. Trianoni elesettségünkben bátran és nagy áldozatkészséggel álltak ki ügyünkért, s elindult onnan nyugatról, hogy a világ lelkiismeretét rádöbbsen a rajtunk elkövetett igazságtalanságra a: Justice for Hungary ... Egyházi, egyesületi elért eredményeiknek itthon is Örültünk; a világkongresszusok alkalmával örömmel öleltük keblünkre a hazatért magyar testvéreket, s az itthoni, mindent a kormánytól váró, patópálos magyarral szemből a külföldet járt, önálló kezdeményezésű magyartól vártuk a hazai tepsedő gazdasági és társadalmi élet felfrissítését. A jövőben legelső feladatunk a magyarság számbeli növelése, erkölcsi és gazdasági megerősítése kell hogy legyen. A számbeli növelés pedig csak két úton érhető el: egyrészt a magyarság születési arányának javításával és ezzel összefüggésben a csecsemő- és népgondozás fejlesztésével, másrészt a külföldi magyarság hazatelepítésével. Ez utóbbihoz az első örvendetes lépés meg is történt a bukovinai és boszniai magyarok hazatelepítésével; de ezzel nem tekinthetjük a kérdést elintézettnek. Ennek folytatódnia kell, mihelyt a körülmények engedik. S amilyen kétségtelen, hogy a magyarságnak egy része — az elhelyezkedettek — nem fognak már többé visszatérni, épp oly bizonyos, hogy lesznek, akik örömmel jönnek haza, ha erre megfelelő alkalom és lehetőség kínálkozik. Ne feledkezzünk meg tehát róluk, sőt igyekezzünk minél jobban megismerni őket, akik közül főleg az újabban kivándoroltaknak, így a kanadai és délamerikai magyaroknak lelkét két sorstűz is megedzette. Az egyik a trianoni végzet, a megszállók embertelen sanyargatása, a másik az ismeretlen új körülményekkel vívott kemény életharc.

Ennek a küzdelmes külföldi magyar életnek egyik részletét, a kanadai magyarság sorsát, küzdelmét, egyházi, társadalmi szervezkedését, félbenmaradt nekibuzdulásait, elért eredményeit mutatja be Rúzsza Jenő: Kanadai magyarok c. könyvében, mely a múlt évben jelent meg Kanadában s néhány példánya eljutott még hozzánk.

Könyvének bevezető részében ismerteti általában a kanadai hatóság és a bevándorlók viszonyát. Ezt legjobban az egymásrautaltság jellemzi. Kanadának szüksége volt munkáskezrekre, főleg mezőgazdasági munkásokra, hiszen nagy, kihasználatlan, mezőgazdasági művelésre alkalmas területei vannak még. Az utódállamokban vagyonától, életlehetőségeitől megfosztott magyarnak pedig munka, megélhetés kellett. S azt talált itt. A „polgárpapír“, vagyis az állampolgárság megszerzése sem volt aránylag nehéz. „De ez ebben a „demokráciában“ még nem jelentett jogegyenlőséget. Társadalmi téren a bevándorolt áthidalhatatlan hátrányban maradt a bennszülöttekkel szemben. Az iskolában a gyermek az angol nemzeti öntudatnak olyan erős megnyilatkozásaival találkozott, hogy annak hatása csakhamar lenyűgözte. A gyermekek szüleiktől nyelvben, lélekben elszakadtak. A gyermekek szégyenük szüleik idegen nyelvét, s ezek — gyermekeik kedvéért — legalább a nyilvánosság előtt törtek az angolt, s nemsokára a családban is kialakul az a keveréknyelv, melyről minden köztük megforduló látogató megemlékszik.

Annál elismerésre méltóbb az az eredmény, amit néhány öntudatos és lelkes magyar a második és harmadik nemzedék megtartása érdekében a magyar iskolákkal elért. Mindennapos iskola van Stockholmban (Szociális Misszió Társulat) és Montrealban (református). A legtöbb helyen azonban szombati vagy vasárnapi iskola van elsősorban hitoktatásra, de ezekben mindig nyílik alkalom a szunnyadó nemzeti érzés újraélesztésére és ébrentartására. A legnagyobb baj azonban az alkalmas tanítók hiánya. Más kis

népekhez képest e téren is nagyon keveset tettünk hazulról. Annál dicséretre-méltóbb konzulátusaink tevékenysége, amelyek tulajdonképpeni működési körükön túlmenően vették ki részüket a magyarságot összegyűjtő, felemelő társadalmi munkából.

Magyar sajtó létesítésére is történtek kísérletek, de nem sok eredménnyel. Egyrészt a legtöbb kivándorló itthon sem volt rendszeres újságolvasó, másrészt nem volt szervezett írógárda sem. Helyi, személyi kísérletek voltak, néhány szám után rendszerint megszűntek. A legjelentékenyebb magyar sajtótermék a Kanadai Magyar Újság és a Kanadai Kis Újság. Ezek hetilapok. Van azután még néhány felekezeti havilap is.

Rúza említett könyvében élénk tárul a kivándorlók küzdelmes élete, az ismeretlen, mostoha viszonyokkal folytatott szívós küzdelem; a gyengébbeknél vergődés, bukás. A legtöbbször mégis a magyar életerő kerekedik felül, elhelyezkedik vagy farmon, vagy gyárban, bányában, s néhány szerencsés ember be is érkezik, sikerrel dicsekedhetik.

A kanadai élet a legtöbb magyarnál Halifaxban, New Scotia kikötőjében kezdődik. E helyhez legtöbbször kellemetlen emlék fűzi: egészségtelen utazás, betegség, a vesztégyár keserves napjai, örülnek, ha innen már tovább-mehetnek. Ezért New Scotia bányahelyein: Glace Bay, New Waterford, Sydney bányáiban, vasöntő, hajó- és vagongyáraiban csak kevés magyar van. Egyházi szervezetük nincs, csak betegsegélyző egyesületük körében fejtenek ki némi társadalmi és kulturális tevékenységet.

A következő állomás rendszerint Whitewood Közép-Kanadában, Saskatchewan államban. Innen indulnak a bevándorlók telepeikre, ide hozzák értékesítésre első terményeiket, ennek környékén vannak a virágzó magyar farmtelepek. Az új telepesek földet, 2 tehenet, 2 ökröt, 1 szekeret, ekét, boronát, lőfegyvert és házipórányanyagot kaptak a telepítévállalattól. Sok nem bírta ki a rettenetes kanadai telet, az első évek küzdelmes szenvedését, s tovább állt. A legtöbbje azonban kitarított és boldogult, s ma már a telepek egész során hangzik a magyar szó, magyar verejtékből terem a kanadai búza.

Az egyik legnagyobb magyar település Stockholm. A magyarok száma itt 1939-ben 121 család, Összesen 593 lélek volt, túlnyomóan római katolikus. Az első telepesek 1901—4 között kerültek ide. 1906-ban már felépítették Szt. Erzsébet templomukat. Sokáig a belga Father Piroton gondozta őket is Kaposvárról, aki magyarjai kedvéért túrhetően megtanulta a magyar nyelvet. 1917-ben 6000 dollár költséggel emeletes iskolát építettek. Nyári iskolájukat a szomszéd telepbeliekkel együtt kb. 400—500 magyar gyermek látogatja.

A legrégebbi középkanadai magyar telep talán a kaposvári, ha néhány azóta már megszűnt telepet figyelmen kívül hagyunk, ahová már 1886-ban érkezett 35 család a pennsylvaniai bányavidékről. 1894-ben fából kis templomot és paplakot építettek, majd 1906-ban felépítették szép kőtemplomukat, Magyar-Kanada legszebb templomát. 1894-ben telepszenek le az úttörők Otthonban, mely Mc. Kim ikertelepe; mindkét helyen kb. 40—45 magyar család él, katolikusok, reformátusok vegyesen, mindegyiknek van temploma és iskolája. Reginában, Saskatchewan fővárosában kb. 1.000 a magyarok száma. Ezek egyharmada Bukovinából vándorolt ide. Említésreméltó magyar telepek még ebben az államban Saskanton, Whitewood, Norbury, Prudhome, Rothermere, Yorkion.

Manitoba államban Winnipeg környékén van számottevő magyar kolónia. Innen irányították a telepítést, az új bevándorlóknak nem is volt szabad a városban megtelepedniük, de a másodgenerációsok mar legnagyobb-részt itt találhatók.

A messze-nyugaton, Brit-Kolumbiában Abbotsford a legnagyobb magyar telep: kb. 400 lélek. Leginkább gazdálkodók, kik vegyes gazdálkodást folytatnak: juhtenyésztés, cukorrépa, dohány, gabona, gyümölcstermelés és fakitermelés nyújt nekik szép megélhetést. 1937 óta a Magyar Kultúrház a környék magyarjainak találkozóhelye. Armstrong csak kis magyar telep, de nevezetessége az a mintagazdaság, melyet Payerle Nándor, Újvidék kiülőzött magyar rendőrkapitánya létesített szorgalommal, tehetséggel. Villanyvilágítású, betonos, vízvezetékes tehenészetét, tejüzemét tanulmányozás céljából sokan látogatják. A vancouveri magyarok (számuk kb. 500) főleg a nagy fűrésztelepeken találtak munkát.

Alberta államban Calgaryban kb. 1.500 magyar él. Legnagyobb részt gyári munkások, kiknek szorgalmára, használhatóságára vall, hogy közülük mintegy száz már saját házában lakik. Van rk. és ref. egyházközség, vasárnapi iskola, énekkar. Az összetartás, az áldozatkészség szép tanujelét adták Lethbridge magyarjai, akik 1936-ban saját, ingyen vállalt munkájukkal építették fel a Magyar Egylet szép otthonát.

Kelet-Kanada magyarjainak főleg az ipar vagy bánya nyújt megélhetést. Ezért keresetük, de számuk is állandóan hullámzik. Ez érezhető intézményeiknél is.

Quebec államban Montreal a kiemelkedő magyar telep. Átlagos számuk 5.000, volt azonban, hogy a 8—10.000-et is elérte. Virágzik mind a római katolikus, mind a református egyházi élet is. Mindkét egyházban akadt néhány lelkes ember, aki a borbélyüzleteket, kifőzéseket sorra látogatva összegyűjtötte a magyarokat. Munkájuknak talán legszebb sikere, hogy sok letört lelkű, kiülőzött magyar, aki kész zsákmánya volt a kommunista agitátoroknak, gyermekét már szívesen küldte a vasárnapi iskolába, hogy ne nőjön fel vallás és erkölcs nélkül. Oltáregylet, Ifjúsági Egylet, Petőfi Dalkör, vasárnapi iskola, Hungária FC stb. jólsikerült előadásai, ünnepélyei tartották ébren a magyar öntudatot, s amig lehetett, az óhazai intézményekkel a kapcsolatot.

Ontario államnak az USA-val határos részén Welland az egyik legjelentékenyebb magyar telep. 4—5.000 az állandó magyar, felének már saját háza is van, de körülbelül ugyanannyi még az alkalmilag munkát keresők száma. Egyházaik, betegsegélyző és temetkezési egyletük, könyvtáruk, 1924 óta saját székházuk tartják össze a magyarságot. Ennek az iparos- és bányászjellegű vidéknek minden nagyobb helyén található magyarok. Említésre méltó helyek Kitchener, Waterloo, Niagara Falls, Hamilton, Brantford.

Az óhazai magyarság sokáig könnyen nézte a kivándorlást, a közös külképviseleti szerveknél sem igen találtak segítséget. Trianon szörnyű sorscsapása hozta egymáshoz közelebb az óhazai és külföldi magyarságot. A külföldi magyarok megéreztek, hogy az önállósult hivatalos szerveken kívül a magyar társadalom szerető keze is feléje nyúlt a Magyarok Világszövetsége útján. A hazai társadalom pedig rájött, hogy a kivándorló nem is olyan „férgese“ a nemzeti társadalomnak, mint azt az önámító, hamis jelszavak után induló háborúelőtti kor ráfogta. Az új hazában nehéz körülmények között is csakhamar boldogultak a legtöbben. Maguknak tisztességes megélhetést, az ismeretlen vagy a rosszindulatú, ellenséges propaganda miatt lenézett magyarságnak pedig saját személyükön át megbecsülést szereztek.

Összeköttetésünk most megszakadt ugyan, csak az éter hullámai viszik el az óhaza szívdobbanását hozzájuk, akik éppúgy szenvednek a mostani háború nélkülözéseitől, mint mi. Sőt náluk ez még súlyos lelki összeütkezést is jelent, hiszen szülőhazájukkal ellenséggként szembenálló országnak polgárai... Az egyikhez a becsület, a másikkhoz a gyermeki szeretet fűzi őket.

VÁNKOS JENŐ